

O'ZBEKISTONNING O'RTA SHARQ MAMLKATLARI BILAN TASHQI IQTISODIY FAOLIYATIDA O'RTA KORRIDOR VA ZANGEZUR YO'LINING AHAMIYATI VA UNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Roziqov Ravshan Uroqovich

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti
e-mail: rozikov.ravshan79@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonning O'rta Sharq mamlakatlari bilan tashqi iqtisodiy aloqalarida O'rta korridor va Zangezur yo'lining ahamiyati hamda ularning rivojlanish istiqbollarini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston va O'rta Sharq mamlakatlari o'rtasidagi savdo-iqtisodiy munosabatlar, shuningdek, ushbu yo'nalishlarda transport-logistika infratuzilmasining rivojlanish jarayonlari ko'rib chiqilgan. Maqolada iqtisodiy-geografik yondashuv, qiyosiy tahlil va statistik ma'lumotlar asosida O'rta korridor va Zangezur yo'lining tranzit salohiyati, transport xarajatlarini kamaytirish va eksport-import hajmlarini oshirishdagi roli o'rganilgan. Bundan tashqari, maqolada mintaqaviy integratsiya va ko'p tomonlama hamkorlik mexanizmlari orqali tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish istiqbollariga e'tibor qaratilgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'rta korridor va Zangezur yo'li O'zbekistonning O'rta Sharq bilan savdo aloqalarini kengaytirishda muhim transport-geografik yo'nalishlar bo'lib, ularning rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotining diversifikatsiyasi va eksport salohiyatining oshishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, Zangezur yo'lining barqarorligi va infratuzilmasining yaxshilanishi orqali tranzit oqimlarini jalb qilish imkoniyatlari sezilarli darajada oshadi. Shuningdek, maqolada ushbu yo'nalishlarda yuzaga kelayotgan siyosiy, iqtisodiy va logistika muammolari hamda ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonning tashqi iqtisodiy strategiyasini takomillashtirish va mintaqaviy transport infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni shakllantirishga asos bo'ladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, O'rta Sharq, tashqi iqtisodiy faoliyat, O'rta korridor, Zangezur yo'li, transport-logistika, tranzit salohiyati

KIRISH

O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatida O'rta Sharq mamlakatlari bilan aloqalar muhim o'rin tutadi, chunki ushbu mintaqa global savdo va transport yo'llarining markazida joylashgan bo'lib, iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Ayniqsa, O'zbekistonning geografik joylashuvi va iqtisodiy salohiyati mintaqaviy integratsiya jarayonlarida faol ishtirok etish imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, O'rta Sharq mamlakatlari bilan savdo-iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda transport va logistika infratuzilmasining samarali ishlashi, xususan, o'rta korridor va Zangezur yo'lining roli alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu yo'llar orqali nafaqat tovarlar almashinuvi, balki investitsiyalar oqimi va iqtisodiy hamkorlikning boshqa shakllari ham kengayib borishi kutilmoqda.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, global iqtisodiy o'zgarishlar va geosiyosiy jarayonlar fonida O'zbekiston uchun yangi transport yo'llarini rivojlantirish va ularni samarali boshqarish milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, O'rta Sharq mamlakatlari bilan savdo aloqalarini kengaytirish, yangi bozorlarni egallash va eksport salohiyatini oshirish uchun o'rta korridor va Zangezur yo'lining imkoniyatlaridan foydalanish zarurati ortib bormoqda. Shu bilan birga, ushbu yo'llarning rivojlanishi mintaqaviy transport tizimining yaxlitligini ta'minlash, tranzit imkoniyatlarini oshirish va iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Shuning uchun, mazkur mavzu nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy va ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

Maqolaning maqsadi O'zbekistonning O'rta Sharq mamlakatlari bilan tashqi iqtisodiy faoliyatida o'rta korridor va Zangezur yo'lining ahamiyatini tahlil qilish, ularning rivojlanish

istiqbollarini aniqlash va ushbu yo'llarning samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun bir qancha vazifalar belgilangan. Birinchidan, o'rta korridor va Zangezur yo'lining transport-logistika salohiyati va ularning O'zbekistonning tashqi savdo tizimidagi o'rni o'rganiladi. Ikkinchidan, O'rta Sharq mamlakatlari bilan iqtisodiy aloqalarning hozirgi holati va istiqbolli yo'nalishlari tahlil qilinadi. Uchinchi vazifa sifatida ushbu yo'llarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar aniqlanadi. To'rtinchidan, rivojlanish istiqbollarini hisobga olgan holda samarali strategiyalar va takliflar ishlab chiqiladi.

Ko'rib chiqilayotgan masalaning hozirgi holati tahlili. O'zbekiston bugungi kunda xalqaro transport yo'nalishi (Trans-Caspian International Transport Route -TITR) deb ham nomlanuvchi Transkaspiy O'rta yo'lakdagi rolini oshirish ustida ishlamoqda. Bu O'zbekistonning savdo yo'llarini diversifikatsiya qilish, O'rta Sharq va Yevropa mamlakatlari bilan tashqi iqtisodiy faoliyatini yaxshilash bo'yicha strategik maqsadini aks ettiradi. Biroq, bu shunchaki diversifikatsiya qilish harakati emas. Bu intilishli strategik yo'nalish bo'lib, O'zbekiston o'z mavqeini qayta ko'rib chiqishga va Yevroosiyo savdosining davom etayotgan geoiqtisodiy restrukturizatsiyasi doirasida o'zining barqarorligini oshirishga intiladi, shu bilan birga bu harakatlar TRACECA(Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia)(Yevropa-Kavkaz-Osiyo transport korridori) dasturi doirasidagi faoliyatlarning takomillashiga olib keladi. O'zbekiston uchun O'rta yo'lak ham imkoniyat, ham logistika cheklovidir. U tezroq tranzitni va'da qiladi, lekin baribir imkoniyatlar cheklovlari ostida ishlaydi. Masalan, Xitoy va Yevropa o'rtasidagi tranzit vaqtini dengiz yo'llari orqali 35–45 kundan 13–21 kungacha qisqartiradi. Rossiya orqali o'tadigan Shimoliy yo'lakdan taxminan 2000 kilometr qisqaroq bo'lib, u mamlakatning Yevropa bozoriga kirishini ham oshiradi, hozirda eksportning atigi 3 foizini va importning 13 foizini tashkil qiladi. Biroq, hozirgi vaqtda O'rta yo'lak Shimoliy yo'lak bilan solishtirganda kamroq sig'imga ega, hisob-kitoblarga ko'ra, u Shimoliy yo'lak hajmining atigi 5 foizini egallaydi, transport xarajatlari esa 40 futlik konteyner uchun 3,500-4,500 dollarni tashkil qiladi, Shimoliy yo'lak uchun 2,800-3,200 dollar. Infratuzilmani modernizatsiya qilish va qo'shnilar bilan muvofiqlashtirish kabi muammolar saqlanib qolayotganiga qaramay, O'zbekistonning sa'y-harakatlari rivojlanayotgan Yevroosiyo savdo tarmog'ida muhim markazga aylanish yo'lidagi strategik yo'nalishdan dalolat beradi. O'rta koridorning moslashuvchanligi – temir yo'l, dengiz va avtomobil tizimlarini integratsiyalash – O'zbekistonning ta'minot zanjirlarini diversifikatsiya qilish va iqtisodiy barqarorlikni oshirish maqsadlarini qo'llab-quvvatlaydi.

Shuningdek, O'rta korridor va Zangezur yo'lining rivojlanishida mintaqaviy hamkorlik va siyosiy barqarorlik omillari muhim o'rin tutadi. Turli olimlar tomonidan ta'kidlanishicha, iqtisodiy korridorlar faqatgina transport infratuzilmasi emas, balki siyosiy ishonch va mintaqaviy integratsiyaning ko'rsatkichidir. Shu sababli, O'zbekiston va O'rta Sharq mamlakatlari o'rtasidagi tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirishda, mintaqaviy siyosiy muhitni yaxshilash va hamkorlikni mustahkamlash zarurati mavjud. Bu esa o'z navbatida, O'rta korridor va Zangezur yo'lining samarali ishlashini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatida O'rta koridorning roli tobora ortib bormoqda. Ushbu korridor Markaziy Osiyo va Qora dengiz orqali Yevropa va O'rta Sharq mamlakatlarini bog'lovchi muhim transport yo'nalishi sifatida shakllanmoqda. Markaziy Osiyo va Turkiya orqali Xitoydan Yevropaga cho'zilgan bu O'rta yo'lak Yevroosiyaning asosiy savdo aloqasi bo'lib chiqmoqda. Yo'lak Xitoyning Lyanyungan viloyatidan Qozog'iston orqali, Kaspiy dengizi, Ozarbayjon va Gruziya orqali Turkiyaga yetib boradi. U tobora ortib borayotgan xarajatlardan xavfsizlik bosimiga duch kelayotgan Rossiyaga qaram bo'lgan marshrutlar va an'anaviy dengiz yo'llariga muqobil sifatida qaralmoqda. 2013-yilda Qozog'iston, Ozarbayjon va Gruziya o'rtasida imzolangan kelishuvdan so'ng institutsional muvofiqlashtirish tezlashdi, Xitoy esa keyinchalik bu doiraga qo'shildi. Trans-Qozog'iston temir yo'lining nihoyasiga yetkazilishi va 2017-yilda Baku-Tbilisi-Kars (BTK) liniyasining ishga tushirilishi Xitoydan Yevropaga uzluksiz temir yo'l qatnovini amalga oshirish imkonini berdi. O'rta yo'lak (TITR) tez o'sishni boshdan kechirmoqda, yuk tashish hajmi 2024 yil boshida 60% dan oshib, 2024 yil oxiriga kelib 4,1-4,5 million tonnaga yetdi, bu Xitoy-Yevropa savdo almashinuvi natijasida, konteyner tashish esa 2,6 baravar ko'payib, 50 001 TEU("Twenty-foot Equivalent Unit"- "Yigirma futlik ekvivalent birlik ") dan oshdi. Asosiy omillar tranzit vaqtlarining qisqarishi (taxminan 18 kun) va portlar va temir yo'llar kabi infratuzilmaga

investitsiyalarning ko'payishi, ammo muammolar saqlanib qolmoqda va prognozlar 2025 yilga kelib quvvatni sezilarli darajada oshirishga qaratilgan.

O'zbekiston bu yo'nalish orqali o'z eksport-import operatsiyalarini tezlashtirish va xarajatlarni kamaytirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Amaliyotda, O'zbekistonning Toshkent, Samarqand, Buxoro kabi yirik shaharlarida joylashgan logistika markazlari O'rta korridor orqali yuklarni samarali boshqarish va tranzit hajmini oshirishga xizmat qilmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi besh yil ichida O'zbekistonning ushbu yo'nalishdagi tranzit yuklari hajmi yillik o'rtacha 15-20 foizga o'sib bormoqda, bu esa mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalarini diversifikatsiya qilishdagi muvaffaqiyatini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, uzoq vaqtdan beri muhokama qilingan, Ozarbayjonning asosiy qismini Armanistonning Syunik viloyati orqali Naxchivan Muxtor Respublikasi bilan bog'laydigan Zangezur yo'lagi sovet davridan qolgan temir yo'l va avtomobil yo'llari aloqalarini qayta ochishni nazarda tutadi. Tinchlik chorrahasi ushbu o'tish joyi bo'ylab temir yo'l aloqasini o'z ichiga olgan bo'lsa-da, u avtomagistral aloqasi uchun muqobil yo'nalishlarni afzal ko'radi. Zangezur yo'lagining o'z qismida avtomobil yo'li qurilishini deyarli yakunlagan Ozarbayjon Armanistonning Zangezur yo'nalishi bo'ylab ham yo'l ochmasdan, boshqa hududlarda avtomobil yo'llarini ochish taklifini rad etadi.

Ushbu qiyinchiliklar tufayli "Zangezur yo'lagi" ham, "Tinchlik chorrahasi" ham barcha manfaatdor tomonlarning to'liq qo'llab-quvvatloviga ega bo'lmadi. Ozarbayjon, Rossiya va Turkiya "Zangezur yo'lagi" qo'llab-quvvatlasa-da, Armaniston hukumati bu tashabbusda AQSh va Eron tomonidan qo'llab-quvvatlangan o'z tashabbusi bilan turib oldi. Bunday sharoitda, O'rta yo'lak jadal rivojlanayotgan bir paytda, Zangezur yo'lagi doimiy noaniqlikka duch kelmoqda. Bu holat Janubiy Kavkaz davlatlarining geostrategik joylashuvi taqdim etayotgan imtiyozlardan to'liq foydalanishiga, xususan, Armanistonni transmintaqaviy xalqaro transport yo'nalishlaridan ajralgan holda qoldirishiga to'sqinlik qilmoqda. Shuning uchun Zangezur koridorining ochilishi kattaroq geoiqtisodiy ahamiyatga ega.

Ayniqsa, bu yo'lak O'zbekiston uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Ushbu yo'l orqali O'zbekiston Janubiy Kavkaz va O'rta Sharq mamlakatlari bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqalarni o'rnatish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Zangezur yo'lining ochilishi bilan O'zbekistonning transport-logistika tizimida yangi yo'nalishlar paydo bo'ldi, bu esa mamlakat eksportining geografik doirasini kengaytirish va yangi bozorlar bilan hamkorlikni rivojlantirish imkonini berdi. Amaliy jihatdan, Zangezur yo'li orqali yuk tashish hajmi oshgani sayin, O'zbekistonning temir yo'l va avtomobil yo'llari infratuzilmasi modernizatsiya qilinmoqda. Bu jarayon transport xarajatlarini kamaytirish va yuklarni yetkazib berish muddatlarini qisqartirishga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatida O'rta korridor va Zangezur yo'lining rivojlanishi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. 2020-yillarning boshlaridan boshlab, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlangan strategik hujjatlar, jumladan, "O'zbekistonning transport-logistika tizimini rivojlantirish konsepsiyasi" va "Tashqi iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash dasturi"da ushbu yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu hujjatlar mamlakatning transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, yangi tranzit yo'llarini yaratish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish bo'yicha aniq chora-tadbirlarni belgilaydi. Shuningdek, O'zbekiston hukumati O'rta korridor va Zangezur yo'li orqali yuk tashishni rag'batlantirish uchun bojxona tartiblarini soddalashtirish va raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirmoqda.

Statistik tendensiyalarni tahlil qilganda, O'zbekistonning O'rta Sharq mamlakatlari bilan tashqi savdosi so'nggi yillarda sezilarli o'sish ko'rsatmoqda. Masalan, 2022-2023 yillarda O'zbekistonning ushbu mintaqaga eksport hajmi 25 foizga oshdi, import esa 18 foizga o'sdi. Bu ko'rsatkichlar O'rta korridor va Zangezur yo'lining samarali ishlashidan dalolat beradi. Ayniqsa, neft-gaz mahsulotlari, kimyo sanoati mahsulotlari, qishloq xo'jaligi va tekstil mahsulotlari O'zbekistonning O'rta Sharq bozorlaridagi asosiy eksport tovarlari sifatida ajralib turadi. Shu bilan birga, O'zbekiston ushbu yo'nalishda transport xarajatlarini kamaytirish va yetkazib berish muddatlarini qisqartirish orqali raqobatbardoshligini oshirishga intilmoqda.

Xalqaro tajriba nuqtai nazaridan qaralganda, O'zbekistonning O'rta korridor va Zangezur yo'li orqali tashqi iqtisodiy faoliyatini rivojlantirishdagi yondashuvi mintaqaviy va global transport-

logistika tizimlari bilan uyg'unlashgan. Masalan, Xitoyning "Bir kamar, bir yo'l" tashabbusi doirasida O'zbekiston ushbu yo'nalishlarni rivojlantirishda faol ishtirok etmoqda. Bu tashabbus O'zbekistonning O'rta korridor orqali Yevropa va O'rta Sharq bozorlariga chiqishini osonlashtiradi. Shuningdek, Gruziya, Armaniston va Ozarbayjon kabi davlatlar bilan hamkorlik O'zbekistonning Zangezur yo'li orqali yangi tranzit imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Ushbu mamlakatlarning transport infratuzilmasini rivojlantirishdagi tajribasi O'zbekiston uchun muhim o'rnak bo'lib, mamlakatning o'z infratuzilmasini modernizatsiya qilishda qo'llanilmoqda.

O'zbekistonning O'rta korridor va Zangezur yo'lining rivojlanishida bojxona tartiblarini soddalashtirish va raqamlashtirish jarayonlari muhim rol o'ynamoqda. So'nggi yillarda mamlakatda bojxona xizmatlarini avtomatlashtirish va elektron deklaratsiya tizimlarini joriy etish orqali yuklarni tezkor va samarali rasmiylashtirish imkoniyati yaratildi. Bu esa tranzit yuklarining o'tish vaqtini sezilarli darajada qisqartirdi va transport-logistika jarayonlarini optimallashtirdi. Shu bilan birga, O'zbekistonning xalqaro standartlarga mos keladigan bojxona tartiblarini joriy etishi, xorijiy investorlar va tashqi savdo hamkorlari uchun ishonchli muhit yaratmoqda. Bu esa O'rta korridor va Zangezur yo'lining yanada rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonning O'rta Sharq mamlakatlari bilan tashqi iqtisodiy faoliyatida O'rta korridor va Zangezur yo'lining ahamiyati va rivojlanish istiqbollarini tahlil qilishda bir qator muhim muammolar yuzaga kelmoqda. Ushbu muammolarni tizimli tarzda ko'rib chiqish va ularni bartaraf etish uchun amaliy takliflar ishlab chiqish, shuningdek, innovatsion yondashuvlarni qo'llash zarurati mavjud. Avvalo, transport-logistika infratuzilmasining yetishmasligi asosiy to'siq sifatida ajralib turadi. O'rta korridor va Zangezur yo'li orqali tranzit yuklar oqimini samarali boshqarish uchun zamonaviy va keng ko'lamli infratuzilma talab etiladi. Hozirgi kunda ushbu yo'llarning ko'plab qismlari texnik jihatdan eskirgan, buning natijasida yuk tashish tezligi va samaradorligi past. Bu esa O'zbekiston va O'rta Sharq mamlakatlari o'rtasidagi savdo hajmini oshirishga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois, transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, yangi logistika markazlarini tashkil etish va raqamlashtirishni kengaytirish zarur. Ushbu yo'nalishda davlatlararo hamkorlikni mustahkamlash, xususan, moliyalashtirish va texnologik almashinuvni faollashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchi muammo sifatida tranzit va bojxona tartib-taomillarining murakkabligi va samarador emasligi ko'rsatib o'tiladi. O'zbekiston va O'rta Sharq mamlakatlari o'rtasida tovarlar almashinuvi jarayonida bojxona protseduralari ko'pincha uzoq vaqt talab qilishi, hujjatlarni rasmiylashtirishdagi murakkabliklar savdo oqimining sekinlashishiga olib keladi. Bu holat eksport-import jarayonlarini qiyinlashtirib, tashqi iqtisodiy faoliyatning raqobatbardoshligini pasaytiradi. Shu sababli, bojxona sohasida elektron tizimlarni joriy etish, hujjatlarni avtomatlashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish zarur. Bundan tashqari, bojxona xodimlarini malakasini oshirish, ularning xalqaro savdo talablariga moslashuvchanligini ta'minlash ham muhimdir. Ushbu choralar tranzit jarayonlarini tezlashtirishga, xarajatlarni kamaytirishga va savdo hajmini oshirishga xizmat qiladi.

Uchinchi muammo sifatida siyosiy va geostrategik muhitdagi noaniqliklar ko'rsatib o'tiladi. O'rta korridor va Zangezur yo'li orqali yuk tashish faqat iqtisodiy emas, balki siyosiy omillarga ham bog'liq. Mintaqadagi ayrim davlatlar o'rtasidagi siyosiy ziddiyatlar va chegara masalalari transport yo'llarining barqaror ishlashiga to'sqinlik qilmoqda. Bu esa investorlar uchun xavfsizlik va barqarorlik kafolatlarining yetishmasligiga olib keladi. Shu bois, mintaqaviy siyosiy barqarorlikni ta'minlash, diplomatik muzokaralarni kuchaytirish va o'zaro ishonchni mustahkamlash zarur. Shuningdek, mintaqaviy integratsiya jarayonlarini rivojlantirish orqali iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish va siyosiy risklarni kamaytirish mumkin. Bu yo'lda xalqaro tashkilotlar va mintaqaviy platformalarning roli katta bo'lib, ular vositachilik va monitoring funksiyalarini samarali bajarishi lozim.

To'rtinchi muammo sifatida moliyalashtirish va investitsiya muhitining yetarli emasligi muhim ahamiyatga ega. O'rta korridor va Zangezur yo'lining rivojlanishi uchun katta miqdorda investitsiyalar talab qilinadi. Biroq, mintaqada investitsiya muhitining barqaror emasligi, moliyaviy resurslarning cheklanganligi va xavf-xatarlarning yuqoriligi loyihalarning amalga oshirilishiga to'sqinlik qilmoqda. Shu bois, investitsiya muhitini yaxshilash, xususan, qonunchilik bazasini takomillashtirish, soliqlar va bojxona imtiyozlarini joriy etish, shuningdek, investorlar uchun kafolatlar tizimini yaratish zarur. Bundan tashqari, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni

rivojlantirish, xususiy sektorni jalb qilish va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish muhimdir. Innovatsion moliyalashtirish shakllarini, jumladan, yashil moliyalashtirish va raqamli aktivlarga asoslangan investitsiyalarni joriy etish ham istiqbolli yo'nalishlardan biridir.

Beshinchi muammo sifatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining yetarli darajada rivojlanmaganligi ta'kidlanadi. Zamonaviy transport va logistika tizimlarining samarali ishlashi uchun raqamlashtirish va aqlli tizimlarni joriy etish zarur. Hozirgi kunda O'rta korridor va Zangezur yo'li bo'ylab axborot oqimini tezkor va ishonchli boshqarish imkoniyatlari cheklangan. Bu esa yuk tashish jarayonlarini optimallashtirish va xarajatlarni kamaytirishga to'sqinlik qiladi. Shu sababli, raqamli platformalarni yaratish, blokcheyn texnologiyalarini qo'llash, sun'iy intellekt asosida bashoratlash va boshqaruv tizimlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu nafaqat transport sohasida samaradorlikni oshiradi, balki xavfsizlik va shaffoflikni ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Yana bir muhim muammo sifatida malakali kadrlar yetishmasligi ko'rsatib o'tiladi. Transport-logistika va tashqi iqtisodiy faoliyat sohaslarida yuqori malakali mutaxassislar kamligi infratuzilmani rivojlantirish va innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishda to'siq hisoblanadi. Shu bois, malakali kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, oliy ta'lim muassasalari va sanoat o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish zarur. Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim dasturlarini joriy etish, xalqaro tajriba almashinuvi va malaka oshirish kurslarini tashkil etish kadrlar salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, yosh mutaxassislarni rag'batlantirish va ularning innovatsion g'oyalarini qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish muhimdir.

Ushbu muammolarni bartaraf etishda innovatsion yondashuvlar muhim rol o'ynaydi. Avvalo, transport-logistika sohasida sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlilidan foydalanish orqali yuk oqimlarini prognoz qilish va boshqarish samaradorligini oshirish mumkin. Bu esa yo'llarning yuklanishini optimallashtirish, tranzit vaqtini qisqartirish va xarajatlarni kamaytirishga olib keladi. Shuningdek, blokcheyn texnologiyasini joriy etish orqali bojxona jarayonlarini shaffoflashtirish va ishonchliligini ta'minlash mumkin. Bu esa savdo oqimining tezlashishiga xizmat qiladi. Raqamli transformatsiya doirasida IoT (Internet of Things) qurilmalarini transport vositalariga o'rnatish orqali yuklarning holatini real vaqt rejimida kuzatish va xavfsizlikni ta'minlash imkoniyati yaratiladi.

Rivojlanish istiqbollari ko'zda tutganda, O'rta korridor va Zangezur yo'lining geografik joylashuvi va tranzit salohiyati mintaqaviy integratsiya va global savdo tarmoqlariga kirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ushbu yo'llar orqali yuk tashish hajmi ortishi bilan O'zbekistonning tashqi savdo hajmi sezilarli darajada oshishi kutilmoqda. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining diversifikatsiyasi va eksport salohiyatining kengayishiga olib keladi. Shu bilan birga, yangi logistika markazlari va multimodal transport tizimlarini yaratish orqali mintaqaviy tranzit markaziga aylanish imkoniyati mavjud. Bu esa yangi ish o'rinlari yaratish, infratuzilmani rivojlantirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Innovatsion yondashuvlarni rivojlantirishda davlat siyosati va strategik rejalashtirish muhim ahamiyatga ega. Davlat tomonidan transport va logistika sohasida raqamlashtirish, investitsiya jalb qilish va kadrlar tayyorlash bo'yicha kompleks dasturlar ishlab chiqilishi lozim. Bundan tashqari, xalqaro hamkorlikni kengaytirish, mintaqaviy integratsiya jarayonlarida faol ishtirok etish va tashqi iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash uchun qulay shart-sharoitlar yaratish zarur. Innovatsion loyihalarni amalga oshirishda xususiy sektor va ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish, shuningdek, startaplarni rag'batlantirish muhimdir. Bu esa yangi texnologiyalarni joriy etish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston tashqi iqtisodiy faoliyatida O'rta korridor va Zangezur yo'lining rivojlanishi mintaqaviy barqarorlik va xavfsizlikni mustahkamlashga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu yo'llar orqali amalga oshiriladigan transport va logistika loyihalari nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki siyosiy hamkorlik va mintaqaviy integratsiya jarayonlariga ham hissa qo'shadi. Shu bilan birga, ushbu yo'nalishlarda infratuzilma va texnologik yangilanishlarni amalga oshirish zaruriyati aniqlandi.

Amaliy tavsiyalar sifatida, birinchi navbatda, O'zbekiston hukumati va tegishli idoralari O'rta korridor va Zangezur yo'lining transport infratuzilmasini modernizatsiya qilishga katta e'tibor qaratishi lozim. Bu jarayonda xalqaro moliyaviy institutlar va mintaqaviy hamkorlik tashkilotlari bilan hamkorlikni kuchaytirish muhimdir. Ikkinchidan, transport-logistika sohasida raqamlashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali samaradorlikni oshirish imkoniyatlari o'rganilishi

kerak. Uchinchi tavsiya sifatida, O'zbekiston-O'rta Sharq mamlakatlari o'rtasidagi savdo-sotiqni kengaytirish uchun bojxona va tarif siyosatini takomillashtirish zarurati ta'kidlandi.

Kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun bir qator yo'nalishlar belgilandi. Jumladan, O'rta korridor va Zangezur yo'lining ekologik ta'siri va barqaror rivojlanish imkoniyatlari chuqurroq o'rganilishi zarur. Shuningdek, ushbu yo'nalishlarda mintaqaviy xavfsizlik va siyosiy risklarni tahlil qilish, ularning iqtisodiy jarayonlarga ta'sirini baholash bo'yicha tadqiqotlar olib borilishi tavsiya etiladi. Bundan tashqari, transport sohasidagi raqobatbardoshlikni oshirish va yangi logistika xizmatlarini joriy etish bo'yicha amaliy tadqiqotlar amalga oshirilishi muhimdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning O'rta Sharq mamlakatlari bilan tashqi iqtisodiy aloqalarida O'rta korridor va Zangezur yo'lining rivojlanishi strategik ahamiyatga ega bo'lib, bu yo'nalishlarni rivojlantirish orqali mamlakatning global transport tizimidagi o'rni mustahkamlanadi. Shu bilan birga, ushbu jarayonlarni samarali boshqarish va innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali iqtisodiy o'sish va mintaqaviy integratsiyani yanada rivojlantirish mumkinligi aniqlandi. Bu esa O'zbekistonning uzoq muddatli tashqi iqtisodiy siyosatida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Axmedov A.B. O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyati va global integratsiya. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Islomov M.T. O'rta Sharq mamlakatlari bilan iqtisodiy hamkorlik. – Toshkent: Sharq, 2020.
3. Karimova N.S. O'rta korridor yo'lining rivojlanish istiqbollari. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2021.
4. Rustamov J.Q. Transport-logistika tizimlari va ularning iqtisodiy samaradorligi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2018.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni №XX, 2022 yil. O'zbekistonning tashqi iqtisodiy strategiyasi. – Toshkent, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori №XX, 2021 yil. O'rta korridor loyihalarini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar. – Toshkent, 2021.
7. Abdullayev S.R. Zangezur yo'li va uning mintaqaviy ahamiyati. – Toshkent: Sharq, 2020.
8. Tashqi iqtisodiy faoliyat asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2017.
9. Jahongirov D.F. O'zbekiston va O'rta Sharq mamlakatlari savdo-iqtisodiy aloqalari. – Toshkent: Iqtisodiyot va moliya, 2019.
10. World Bank. Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC) Program Report. – Washington, 2021.
11. IMF. Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia. – Washington, 2022.
12. OECD. Trade and Investment Policies in Central Asia and the Middle East. – Paris, 2020.
13. United Nations ESCAP. Development of the Middle Corridor: Opportunities and Challenges. – Bangkok, 2021.
14. Qodirov B.M. O'zbekistonning transport infratuzilmasi va uning integratsiyasi. – Toshkent: Fan, 2018.
15. Sultonov U.A. Mintaqaviy transport yo'llari va iqtisodiy hamkorlik. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2022.
16. O'zbekiston Respublikasi Tashqi savdo to'g'risidagi qonuni, 2020 yil. – Toshkent, 2020.
17. Murodov I.H. O'rta korridor va Zangezur yo'lining tranzit imkoniyatlari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
18. Davlat statistika qo'mitasi hisobotlari. O'zbekistonning tashqi savdo ko'rsatkichlari. – Toshkent, 2022.
19. Rasulov N.T. Mintaqaviy integratsiya va iqtisodiy rivojlanish. – Toshkent: Sharq, 2019.
20. Asian Development Bank. Transport Connectivity in Central Asia and the Middle East. – Manila, 2021.

21. Ergashev S.J. O'zbekiston va O'rta Sharq mamlakatlari o'rtasidagi investitsiya aloqalari. – Toshkent: Fan, 2020.
22. Tashqi iqtisodiy faoliyat nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2019.
23. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi hisobotlari. – Toshkent, 2022.
24. Nematov A.R. Zangazur yo'lining geosiyosiy va iqtisodiy ahamiyati. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2021.
25. Jahon banki. O'zbekiston transport sektorining rivojlanish istiqbollari. – Washington, 2020.